

Mitt lyriska husapotek

Jag minns honom gärna från gemensamma studieår i Uppsala vid slutet av 1940-talet, när man läste upp dikter och talade om poesi. Det finns uppläsare som behöver stöd och sympati från publiken för att kunna läsa så att det berör auditoriet. Och det finns unika poeter som från början rycker med sig lyssnarna hypnotiskt som vid ett väckelsemöte, bara jubel och glädje. Till den senare kategorin artister hörde Bo Setterlind. En av hans tidiga diktsamlingar hette »Svävande över paniken», 1956. Den är fylld av tvivel, men hans kristna tanke vinner och han skall sedan följa den. I en dikt fångar han där in sin övertygelse, sin lyriska magi och ordkonst:

*Om jag skall föreställa mig Gud,
måste han vara stark och hög.
Såsom ett berg
är min himmelske fader.
Jag vill klättra upp på Gud.
När jag går vid hans fot
och ser upp mot hans sida,
ho kan mig stå emot.
Ack, vad den måste vara trygg
som är äldre än år.
Jag vill sitta på hans rygg,
när han går.*

Han vågar skriva så: »ho kan stå mig emot» utan att det blir dåligt postvers för dagstidningar. Han tar över huvud taget risker som den kan göra som behärskar sitt instrument. Hans art gjorde honom ovanligt skickad att framträda *con amore*, och han blev och är en av våra mest folkkära poeter. Nästa år är det tio år sedan han gick bort. Han borde nu finnas i den himmel, som han så innerligt skrev om.

*Vi går som fångar i mörkret,
och plötsligt en flöjt vi hör.
Det är vår längtan, som söker
ett fäste ovanför.*

(Ur »Mörkret och lovsången», 1978)

Det finns en längtan »som är större än mitt liv!», men längtan betyder inte att försaka jordelivets möjligheter: »Hänvisade till ett enda klot i ett gåtfullt Universum gör vi allt för att skilja oss från Gud och därmed från varandra.»

(Ur »Det ringer på dörren» 1976)

Hans dikt om »odal mannen» vidgar livsrummet och är idag den mest citerade i dödsannonserna. Bilden att sitta på Guds rygg – som nyss citerades – blir här mera konkret. Han vill och kan skriva handfast om svävande tankar och lär sig det mer och mer under sitt mer än fyrtioåriga skrivande:

*Döden tänkte jag mig så
Det gick en gammal odalman
och sjöng på åkerjorden.
Han bar en frökorg i sin hand
och strödde mellan orden
för livets början och livets slut
sin nya fröskörd ut.
Han gick från soluppgång till soluppgång.
Det var den sista dagens morgon.
Jag stod som harens unge när han kom.
Hur ångestfull jag var inför hans vackra sång!
Då tog han mig och satte mig i korgen
och när jag somnat, började han gå.
Döden tänkte jag mig så.*

(Ur »Dikter från San Michele» 1954)

Lars Gustafsson har skrivit om den dikten att »när Setterlind är som bäst – då är han underbar ... en lyrik som är mycket ojämn och där höjdpunkterna är mycket anmärkningsvärda» (i *Expressen* och i antologin »Från natt till näktergal» 1967). »Det är en kristendom utan radikalism, alldeles utan det som vår tids teologer gärna vill kalla för 'myndighet'. Det är en känsla mer till tröst än till uppfordran. Det är nästan omöjligt att skilja Setterlinds kristendom från hans naivism. – För mig tog det lång tid innan jag riktigt uppmärksammade den näst sista raden '... och när jag somnat, började han gå.' En sådan ömhet, en sådan fadersdröm, en så paradoxal sammanställning av skräck och trygghet finner man få motsvarigheter till i den svenska lyriken, och kanske är det först hos William Blake som de uppträder lika genuint.»

För min egen del tog det lång tid innan jag såg den sista radens betydelse: »Döden tänkte jag mig så.» Ja, så som i sådd!

I 1940-talets studentrum i Uppsala (han var född 1923) trollband han oss med sin retoriska talang och brukade

brännmärka politiker som ville lägga lydnadstvång på författarna, särskilt då poeterna, de mest känsliga. Han gav några år in på 1950-talet ut stridsskriften »Poeten och samhället» som var avsedd att vara ett angrepp på dem som vill kräva att författare ska belysa människans sociala problem och ingenting annat. »Det moderna samhället är ett verk av Besserwissern när han är som outhärdligast, det vill säga gudsförnekare. Han går nästan metodiskt tillväga då han förkunnar att Gud är en produkt av männi-skans alltför starka fantasi. Ja, i mycket högtidliga sammanhang påstår han rentav att Gud skulle vara en perversitet, en icke önskvärd defekt i det mänskliga psyket. Kampen för frihet och fullständigt oberoende fortsätter.»

Liknande tankar finns i »Pandoras ask» från 1957, som var en hård kritik av den amerikanska livsföringen. Han säger i ett förord till den tredje upplagan av »Pandoras ask», som blev hans genombrott: »När Pandoras ask kom ut första gången 1957, hälsades den på en del håll som en hatmålning av Amerika. Jag behöver inte säga att jag kände mig missförstådd. Boken är avsedd att fästa läsarens uppmärksamhet på tomheten i en livsform, som nått längst i Amerika men som människor kan dras in i, var de än befinner sig i världen.»

Man kan nu säga att fixeringen vid USA fanns med otvetydig skärpa i beskrivningen av det amerikanska samhället: »Amerika var ett gudlöst land och likväl hade det en gud», heter det i ett kapitel om det vräkiga hemmet hos Mr och Mrs Goodenough vid Fente Avenyn i New York. Och den livsstilen, denna dyrkan av ekonomin som den starkaste drivkraften finns numera överallt i världen och gör avgrunden mellan fattiga och rika mycket mera tydlig idag. Bo Setterlind såg civilisationens avarter och behovet av andlighet.

Författaren, kritikern och läkaren Eva Ström skrev när hon anmälde hans sista diktsamling »Målaren och ängeln», som han lämnade in till förlaget strax före sin död 1991: »Trosvis värme och naiv charm, Bo Setterlinds läsare kommer att känna igen sig. När jag

Lars Erik Böttiger har under många år intresserat sig för läkare vars litterära insatser gjort dem kända i vida kretsar. Ett resultat av detta är de uppskattade författarporträtt han skrivit i Läkartidningen.

I boken "Litterära läkare" presenteras hans artiklar i samlad form, tillsammans med flera nyinskrivna avsnitt. Sammanlagt porträtteras nitton märkliga personligheter, från François Rabelais och Tobias Smollet till Claes Anderson, Paal-Helge Haugen och Eva Ström.

Litterära läkare omfattar 176 sidor, är rikt illustrerad, inbunden med hårda pärmar.

Priset är
160 kronor.

Litterära läkare

Beställer härmed.....ex
av boken

.....
namn

.....
adress

.....
postnummer

.....
postadress

Insändes till LÄKARTIDNINGEN
Box 5603
114 86 Stockholm

Faxnummer: 08-20 74 35

www.lakartidningen.se
under särtryck, böcker

Bo Setterlind. »...beundrad av många, belackad av många, på en gång kelgris och förargelseklippa och kanske ibland spottkopp, eller helt enkelt behandlad med kylig likgiltighet ...»

hör hans namn tänker jag alltid på en allmogemålning med blommor i klara och mättade färger mot en mörk boten.»

Det är träffande sagt. I ett samtal när »Ögon av aska» kom ut några år före hans död frågade radions Matts Rying honom, även han nu borta: »Egentligen är ju din ställning i litteratur- och kulturlivet rätt egendomlig: beundrad av många, belackad av många, på en gång kelgris och förargelseklippa och kanske ibland spottkopp, eller helt enkelt behandlad med kylig likgiltighet, hur ser du på själv på det?»

Han svarade: »Jag tycker det är en konsekvent inställning och som jag tror en för många kolleger avundsvärd situation, för jag behöver inte fråga om lov när jag skriver ner någonting. Och vad gäller likgiltigheten, så vet vi ju det att man kan inte få alla läsare på en gång. Jag har däremot märkt att det alltmer för varje år som gått har kommit till nya läsare. Så jag tror att jag skulle kunna sammanställa en bok som alla skulle tycka om, och vem vet, kanske en dag kommer det en bok som heter »'Dikter som kritikerna har berömt'.»

»Vi ses!», sa jag till Bo när vi tog far-

väl den sista gången vi träffades vid ett besök hos oss hemma i Skåne.

»Alltid!» blev svaret.

Så brukade han säga om den ovissa framtiden. Ibland sa han i stället: »Light ahead!» I hans dödsannons dessa rader: »Mörkret slår upp sina ögon, det blir stjärnklart.» I den sista diktsamlingen finns en märkvärdig dikt från en av hans många resor till jordens många hörn. Jag tror att han reste för att få bekräftat att Gud finns överallt. Den är tillägnad poeten Derek Walcott och gnistrar av poetisk kraft. Man lever farligt både med och utan Gud.

Nära ögat

Högt över Indiska Oceanen

nalkas jag i ett plan med brinnande

motor

Trinidad.

Tr i n i d a d

– en eldkvast

eller en hibiscus

och däromkring: b y a r n a

som de vita knapparna

i ett skimrande dragspel.

Fly mig en dikt

i guldsnitt! Jag vill lovsjunga Gud.

Carl Magnus von Seth